

Η Συγγραφή της Έκθεσης

Δρ Α. Βούρδας MRCPsych, CCST

1.Εισαγωγή

Η έκθεση της παιδοψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης είναι το πιο σημαντικό τμήμα του εγχειρήματος της πραγματογνωμοσύνης, καθότι σε αυτό θα παρουσιαστεί όχι μόνο το σύνολο των πληροφοριών που συλλέχτηκαν, αλλά και η επιστημονική γνώμη πάνω στα ερωτήματα που ετέθησαν.

Επίσης, η έκθεση αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία θα στηριχθούν τα συμπεράσματα του πραγματογνώμονα στο δικαστήριο . Επομένως, είναι ένα νομικό έγγραφο, στο οποίο πρέπει να αναφέρονται όλες οι πληροφορίες ακόμη κι αυτές οι οποίες φαινομενικά μπορεί να αντιτίθενται προς τα τελικά συμπεράσματα του πραγματογνώμονα.

Είναι εύλογο ότι η συγγραφή της έκθεσης θα ξεκινήσει αφού έχουν συλλεχτεί όλες οι απαραίτητες πληροφορίες και όχι από πριν. Σε αντίθετη περίπτωση ελοχεύει ο κίνδυνος της ανεπαρκούς πληροφόρησης ή ακόμα και της προκατάληψης στη διαμόρφωση του τελικού συμπεράσματος.

Η έκθεση θα πρέπει να είναι γραμμένη κατά τέτοιο τρόπο ώστε να γίνεται κατανοητή από μορφωμένους μεν αναγνώστες αλλά μη ειδικούς της ψυχικής υγείας. Επομένως θα πρέπει να αποφεύγονται όροι που προαπαιτούν ιατρική παιδεία, χωρίς όμως αυτό να αποβαίνει εις βάρος της επιστημονικότητας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η πραγματογνωμοσύνη δεν είναι ούτε επιστημονικό άρθρο ούτε ηθικό κήρυγμα. Στόχος της έκθεσης είναι να βοηθήσει το δικαστήριο να προχωρήσει το σκεπτικό του πάνω στη συγκεκριμένη υπόθεση. Πρέπει να έχει σαφή δομή και σύνταξη οι οποίες θα βοηθήσουν τον αναγνώστη στο να παρακολουθήσει το σκεπτικό , να είναι σαφής και κατανοητή και να έχει τέτοια έκταση ώστε να μην παρουσιάζονται όλα τα δεδομένα, αλλά και να μην αποτελεί μια χρονοβόρα διαδικασία μελέτης της από την πλευρά των παραγόντων της δίκης.

2. Η δομή της έκθεσης.

Η δομή της έκθεσης θα πρέπει να είναι τέτοια ώστε να διευκολύνει την κατανόηση των παραγόντων που πρόκειται να μελετηθούν.

Συνήθως, σε μια υπόθεση επιμέλειας οι παράγοντες που πρέπει να μελετηθούν είναι : α) οι γονεϊκές ικανότητες , β) η επιθυμία του γονέα , γ) η ποιότητα του δεσμού μεταξύ παιδιού και γονέα δ) η συνέχεια της φροντίδας και περιβάλλοντος για το παιδί, ε) το δίκτυο της κοινωνικής υποστήριξης και στ) η επιθυμία του παιδιού.

Αντίστοιχα, σε περιπτώσεις κακοποίησης οι παράγοντες που συνήθως εξετάζονται είναι : α) οι κατηγορίες από το παιδί β) η παρατήρηση σεξίζουσας συμπεριφοράς, γνώσης και παιχνιδιού στο παιδί γ) η παρατήρηση μη σεξίζουσας ψυχοπαθολογίας δ) καταστάσεις που συνδέονται με αυξημένο κίνδυνο κακοποίησης , ε) τα ιατρικά ευρήματα και στ) ψευδείς κατηγορίες.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η βασική δομή μιας έκθεσης θα πρέπει να περιλαμβάνει τα αναφερόμενα στον πίνακα 1 και τα οποία αναλύονται παρακάτω:

Πίνακας 1. Δομή της έκθεσης

1. Ημερομηνία , τίτλος, δημογραφικά στοιχεία ατόμου.
2. Πληροφορίες σχετικά με την παραπομπή
3. Πηγές στις οποίες στηρίχτηκε η έκθεση.
4. Σύντομο βιογραφικό του πραγματογνώμονα.
5. Ιστορικό
6. Συνέντευξη με γονείς, παιδί, σημαντικούς άλλους.
7. Παράπλευρες πηγές, αποτελέσματα εξετάσεων.
8. Σκεπτικό .
9. Απάντηση στα ερωτήματα.
10. Συμπέρασμα.
11. Υπογραφή .
12. Παράρτημα.

2. 1. Ημερομηνία, τίτλος, δημογραφικά στοιχεία ατόμου.

Ο τίτλος θα πρέπει να διευκρινίζει εάν η έκθεση είναι παιδοψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη σε περίπτωση που έχει οριστεί από το δικαστήριο, παιδοψυχιατρική γνωμάτευση σε περίπτωση που έχει ζητηθεί ιδιωτικά από τον πελάτη μας ή τον δικηγόρο του. Τα ελάχιστα δημογραφικά στοιχεία που πρέπει να περιλαμβάνονται είναι το όνομα και το επώνυμο του ατόμου στο οποίο αφορά η έκθεση και η ημερομηνία γέννησης του. Ορισμένες εκθέσεις αναφέρουν επίσης και την διεύθυνση του παιδιού ή και τα ονόματα των γονέων .

2.2 Πληροφορίες σχετικά με την παραπομπή.

Αναφέρεται το άτομο ή ο φορέας, που ζήτησε την έκθεση. Σε περίπτωση που η έκθεση έχει ζητηθεί από το δικαστήριο θα πρέπει να αναφέρεται και ο αριθμός της αντίστοιχης απόφασης. Είναι απαραίτητο να αναφέρεται ο λόγος για τον οποίον ζητήθηκε η έκθεση και πιο συγκεκριμένα τα ερωτήματα στα οποία ο ειδικός έχει κληθεί να απαντήσει. Καμιά παιδοψυχιατρική ή ψυχιατροδικαστική εκτίμηση δεν μπορεί να εκτελεστεί εάν ο ειδικός δεν γνωρίζει τι ακριβώς του ζητείται. Παραδείγματα τέτοιων ερωτήσεων είναι : α) ποια η πιθανότητα ο ανήλικος να έχει κακοποιηθεί σεξουαλικά, ή β) να εκτιμηθεί η επιθυμία του παιδιού για το ποιος γονέας θα ήθελε να έχει την επιμέλεια του.

2.3. Πηγές στις οποίες στηρίχτηκε η έκθεση

Σε αυτό το τμήμα της έκθεσης αναφέρεται με ακρίβεια όλο το προς μελέτη υλικό το οποίο είχε στην διάθεση του ο ειδικός καθώς επίσης, και οι συνεντεύξεις που έλαβαν χώρα. Θα πρέπει να αναφέρονται τα ονόματα όλων των ατόμων που πήραν μέρος στην συνέντευξη (ακόμα και αν ήταν απλοί παρατηρητές) καθώς και ο χώρος και ο χρόνος τέλεσης τους. Ενίοτε, σε περίπλοκες υποθέσεις ο όγκος του υλικού που θα χρειαστεί να αξιολογηθεί μπορεί να ανέρχεται σε αρκετούς τόμους. Ο πραγματογνώμονας θα πρέπει από την αρχή να έχει ζητήσει από τους παράγοντες της δίκης να του σταλεί μόνο το απαραίτητο υλικό. Εάν έχει υπάρξει μια σειρά συνεντεύξεων του ίδιου ατόμου για το ίδιο θέμα ο πραγματογνώμονας θα πρέπει να ζητήσει οπωσδήποτε την πρώτη κατά σειρά συνέντευξη που έδωσε αυτό το άτομο. (το παραπάνω είναι ιδιαίτερα σημαντικό σε υποθέσεις κακοποίησης). Σε περίπτωση που υπάρχει υλικό σε βιντεοταινία ή μαγνητοταινία θα πρέπει να ζητηθεί η αποκρυπτογράφηση του. Ο πραγματογνώμονας δεν θα πρέπει να δέχεται και να περιλαμβάνει στην έκθεση του έγγραφα τα οποία δεν αποτελούν επίσημο περιεχόμενο της δικογραφίας .

2.4. Ειδίκευση και προσόντα του πραγματογνώμονα

Η συγκεκριμένη παράγραφος περιλαμβάνει ένα σύντομο βιογραφικό με τα ακαδημαϊκά και επαγγελματικά προσόντα του πραγματογνώμονα. Ο στόχος αυτής της παραγράφου είναι να γίνει αντιληπτό στο δικαστήριο για ποιόν λόγο θεωρείστε ειδικός να δώσετε γνώμη στη συγκεκριμένη υπόθεση. Ο συνήθης λόγος είναι η μακρόχρονη εκπαίδευση πάνω στο θέμα, η μακρόχρονη προϋπηρεσία και το εστιασμένο επιστημονικό ενδιαφέρον σε αντίστοιχη θεματολογία.

2.5. Ιστορικό

Η παράγραφος αυτή δομείται ανάλογα με την υπόθεση και τα ερωτήματα που έχουν ζητηθεί να απαντηθούν. Συνήθως περιλαμβάνει:

α) ένα σύντομο ιστορικό της υπόθεσης μέχρι τη χρονική στιγμή που ζητήθηκε η γνώμη του πραγματογνώμονα ή του ειδικού. Το σύντομο αυτό ιστορικό θα μπορούσε να περιοριστεί σε μερικές γραμμές ή μισή το πολύ σελίδα.

β) όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για κάθε άτομο που εμπλέκεται στην υπόθεση ξεχωριστά. Το τμήμα αυτό αναφέρει περιληπτικά το οικογενειακό, αναπτυξιακό, ακαδημαϊκό, κοινωνικό, επαγγελματικό, ιατρικό και ψυχιατρικό ιστορικό καθώς και το ιστορικό χρήσης ουσιών. Ανάλογα με την υπόθεση, προσαρμόζεται και η έκταση που χρειάζεται να δοθεί σε κάθε υποπαράγραφο. Π.χ. εάν υπάρχει προηγούμενο ψυχιατρικό ιστορικό θα πρέπει να γίνει αναφορά με λεπτομέρειες στις διαγνώσεις , στους θεραπευτές, στη λήψη φαρμακοθεραπείας (εάν ελήφθη), στο εάν προσφέρθηκε ψυχοθεραπεία, στην ανταπόκριση του ασθενούς στην θεραπεία, στα διαστήματα κατά τα οποία ο ασθενής ήταν ελεύθερος συμπτωμάτων. Στις παιδοψυχιατρικές εκθέσεις συνήθως ιδιαίτερη μνεία χρειάζεται να δοθεί στο ιστορικό των κοινωνικών, φιλικών και συζυγικών σχέσεων, σε προηγούμενους γάμους ή αρραβώνες, διαζύγια, εξωσυζυγικές σχέσεις καθώς και σχέσεις με άλλα μέλη της οικογένειας (γονείς, αδέρφια και παιδιά). Πέρα από την απλή ιστορική καταγραφή, αυτό που κυρίως ενδιαφέρει είναι ο τρόπος «λειτουργίας» του συγκεκριμένου ατόμου στις σχέσεις που δημιουργεί.

2.6. Συνεντεύξεις

Κάθε συνέντευξη θα πρέπει να συνοδεύεται με τον τόπο, τις περιστάσεις και την ημερομηνία όπου έλαβε χώρα η συνέντευξη. Εάν είναι δυνατόν, είναι χρήσιμο να δίδεται και η ακριβής ώρα της ημέρας, κατά την οποία πραγματοποιήθηκε η συνέντευξη καθότι όταν τα παιδιά είναι κουρασμένα συνήθως, είναι και πιο αποκαλυπτικά στις μαρτυρίες τους. Η παράγραφος αυτή μπορεί να αρχίζει με μια περιγραφή της συμπεριφοράς, της συνεργασίας και της βασικής ψυχικής κατάστασης του ατόμου (νοητική,

συναισθηματική). Στη συνέχεια δίνεται μια περίληψη του τι ειπώθηκε κατά την διάρκεια της συνέντευξης αλλά συνήθως, όχι όλη η αποκρυπτογράφηση. Το τελευταίο μπορεί να συμβεί μόνο για πολύ σημαντικά και κρίσιμα σημεία της συνέντευξης π.χ. οι ακριβείς ερωτήσεις του εξεταστή και οι ακριβείς απαντήσεις του παιδιού γύρω από την περιγραφή ενός γεγονότος κακοποίησης. Αποτελεί καλή πρακτική στο τέλος κάθε συνέντευξης να ερωτάται ο εξεταζόμενος εάν είπε οτιδήποτε επιθυμούσε και αυτό θα πρέπει να αναφερθεί στην έκθεση. Οι τηλεφωνικές συνομιλίες συμπεριλαμβάνονται στην έκθεση στην παράγραφο των συνεντεύξεων με την ίδια μεθοδολογία, που αναφέρονται και οι συνεντεύξεις.

2.7. Παράπλευρες πηγές, αποτελέσματα εξετάσεων.

Σε αυτή την παράγραφο της έκθεσης αναφέρονται στοιχεία και δεδομένα όπως προκύπτουν από εκθέσεις άλλων υπηρεσιών, γνωματεύσεις άλλων ιατρών, κοινωνικών λειτουργών κλπ. Είναι σημαντικό να αναφέρονται μόνον τα στοιχεία και τα δεδομένα και όχι η προσωπική εκτίμηση του πραγματογνώμονα. Αυτή η τελευταία θα δοθεί στην παράγραφο «συζήτηση- σκεπτικό». Τα στοιχεία κάθε παράπλευρης πληροφορίας θα πρέπει να αναφέρονται ξεχωριστά και όχι να γίνεται μια σύνθεση αυτών. Η σύνθεση μπορεί να γίνει και πάλι όπως προαναφέρθηκε στην παράγραφο «συζήτηση – σκεπτικό». Σε περίπτωση, που υπάρχουν ιατρικές γνωματεύσεις από ιατρούς με διαφορετικές γνώμες θα πρέπει να δοθούν οι περιλήψεις και η γνώμη ενός εκάστου ξεχωριστά ώστε να σχολιασθούν αργότερα στην παράγραφο «συζήτηση – σκεπτικό». Παραδείγματα παράπλευρων πηγών μπορεί να είναι νομικά έγγραφα, ιατρικά αρχεία, σχολικά έγγραφα, έγγραφα κοινωνικών υπηρεσιών. Σε περίπτωση ψυχομετρικών δοκιμασιών εκτός από την περιληπτική αναφορά στα αποτελέσματα θα πρέπει να αναφέρεται η ημερομηνία και ο τόπος όπου έγιναν, ο επαγγελματίας που τα χορήγησε καθώς και τα ονόματα των συγκεκριμένων δοκιμασιών.

Δεν πρέπει να περιλαμβάνονται στοιχεία που δεν προέρχονται από επίσημα έγγραφα ή απλώς δόθηκαν στον ειδικό από τους γονείς ή από τον ενδιαφερόμενο χωρίς πρώτα να έχουν περιληφθεί στην δικογραφία.

2.8. Συζήτηση – σκεπτικό:

Αυτό είναι αυτό το μέρος της έκθεσης όπου ο ειδικός θα κάνει μια περίληψη αλλά και ανασύνθεση όλων των στοιχείων που προέκυψαν τόσο από τις συνεντεύξεις του όσο και από τη συλλογή του υλικού και θα διατυπώσει την επιστημονική του γνώμη και το σκεπτικό. Συνιστάται πριν την έναρξη της συγγραφής αυτής της παραγράφου ο ειδικός να κάνει μια σύντομη βιβλιογραφική ανασκόπηση για την δική του προσωπική ενημέρωση.

Είναι σκόπιμο το μέρος αυτό να ξεκινά με μια σύντομη περίληψη των προβλημάτων και της κατάστασης όπως έχουν μέχρι τώρα διαμορφωθεί καθώς και μια αναφορά στο αναπτυξιακό στάδιο του παιδιού. Αυτό κρίνεται ιδιαίτερα απαραίτητο διότι μια κατάσταση που αφορά σε ένα παιδί δεν μπορεί να εκτιμηθεί ανεξάρτητα από το αναπτυξιακό στάδιο του παιδιού. Στη συνέχεια «συζητούνται» τα ζητήματα τα οποία έχουν προκύψει είτε βάσει της λογικής αλληλουχίας είτε βάσει των ερωτήσεων που ετέθησαν. Προσεγγίστε και αναλύστε κάθε ένα από αυτά τα ζητήματα λογικά κι εκθέστε τις απόψεις σας. Ενίοτε, θα χρειαστεί να επαναλάβετε το ίδιο αλλά μην αποφύγετε να το κάνετε εάν αυτό βοηθά στην διευκρίνιση και στην σαφήνεια των απόψεων σας. Κατά την διατύπωση της γνώμης και της εκτίμησης σας είναι χρήσιμο να προσπαθήσετε να αντικρούσετε ο ίδιος τον εαυτό σας λαμβάνοντας την θέση της αντίθετης πλευράς πριν καταλήξετε στο τελικό συμπέρασμα.

Η έκταση της παραγράφου αυτής θα πρέπει να είναι τέτοια ώστε να γίνεται σαφές στον αναγνώστη ότι ο ειδικός έλαβε υπόψη του όλα τα κρίσιμα σημεία της υπόθεσης ότι τα προσέγγισε με επιστημονικό και λογικό τρόπο, αποφεύγοντας τόσο «καλλιτεχνικούς» βερμπαλισμούς όσο και υπερβολική λακωνικότητα. Ιδιαίτερη έκταση συνήθως χρειάζεται να δοθεί σε περιπτώσεις καταγγελλόμενης κακοποίησης παιδιού

όπου ο ειδικός υποπτεύεται ψευδείς κατηγορίες. Σε τέτοια περίπτωση ο ειδικός θα πρέπει να κάνει εκτενή αναφορά στην επιχειρηματολογία του.

2.9. Απάντηση στα ερωτήματα

Οι απαντήσεις είναι συνήθως σύντομες, συνοπτικές και συμπερασματικές στα ερωτήματα που ετέθησαν διότι η επιχειρηματολογία θα έχει ήδη αναφερθεί στην παράγραφο «Συζήτηση- Σκεπτικό». Εάν είναι αναγκαίο αναφέρονται οι σχετικές παράγραφοι της έκθεσης όπου έχει αναλυθεί διεξοδικά η γνώμη και το συμπέρασμα του πραγματογνώμονα.

2.10 Συμπέρασμα

Συχνά, είναι το πρώτο ίσως και το μοναδικό μέρος της έκθεσης που θα διαβαστεί, ιδίως όταν αυτή είναι μακροσκελής και πολυσέλιδη. Μέσα σε λίγες γραμμές θα πρέπει να δοθεί η ουσία της υπόθεσης και περιεκτικά να απαντηθούν τα κύρια ερωτήματα. Δυνατότητα να δοθεί ένα σφαιρικό, σαφές και διαφωτιστικό συμπέρασμα, μαρτυρά συνήθως και αντίστοιχη ικανοποιητική σύλληψη της υπόθεσης από την πλευρά του πραγματογνώμονα.

2.11. Υπογραφή

Στο τέλος της έκθεσης θα πρέπει να γράφεται ολογράφως το όνομα και το επώνυμο του ειδικού καθώς και να υπογράφεται.

2.12 Παράρτημα

Το παράρτημα είναι το τμήμα της έκθεσης στο οποίο μπορούν να ενσωματωθούν οι ψυχομετρικές δοκιμασίες ή κλίμακες που χορηγήθηκαν, η αποκρυπτογράφηση ενός βίντεο κλπ. Σπάνια μπορεί να περιληφθεί και συγκεκριμένη βιβλιογραφία.

Βιβλιογραφία

- American Academy of Child and Adolescent Psychiatry (1997). Practice parameters for the forensic evaluation of children and adolescents who may have been physically or sexually abused. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 36, 10 supplement.
- American Academy of Child and Adolescent Psychiatry (1997). Practice parameters for child custody evaluations. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 36, 57S-68S.
- Ackerman M.J., (2006). Reporting the results. In Ackerman M.J. (ed), Clinician's Guide to Child Custody Evaluations. pp 259-274. John Wiley and Sons.
- Δουζένης, Α. (2008) Ψυχιατρική Πραγματογνωμοσύνη. Στο Δουζένη, Α. (επιμ) και Λύκουρα, Α. (επιμ), Ψυχιατροδικαστική. Κεφ 27, 277-286. Ιατρικές Εκδόσεις Πασχαλίδη ΕΠΕ.